

Zeleni školství, ahoy! (Hallo groen onderwijs)

Kennismaking met agrarische scholen in Tsjechië

Het niveau van de mbo-leerlingen daalt en de belangstelling voor agrarische opleidingen loopt terug. De agrarische scholen in Tsjechië worstelen soms met dezelfde vragen als in Nederland. Maar er zijn ook interessante verschillen.

Vier groene scholen en hun websites

Middelbare en hoge landbouwschool in Benešov: (<http://zemsbn.dnh.cz>)

(360 leerlingen mbo, 100 studenten hbo)

Middelbare tuinbouwschool en vakschool in Brno en Rajhrad: (www.skolarajhrad.cz)

(270 leerlingen in Brno, 200 in Rajhrad)

Middelbare en hoge tuinbouwschool in Mělník (www.zas-me.cz)

(300 leerlingen mbo, 270 studenten hbo)

Middelbare tuinbouwschool in Ostrava (<http://szas-ostrava.cz>)

Hoe kunnen we jonge mensen interesseren om te kiezen voor het agrarisch onderwijs, vraagt Alena Skálová zich af. Zij is sinds drie jaar adjunct-directeur van de middelbare tuinbouwschool in Brno in Zuid-Moravië. Net als andere Tsjechische groene scholen zoekt ze daarom naar mogelijkheden om de opleidingen attractiever te maken. De school in Brno is daarom gestart met een opleiding bos- en natuurbeheer en biedt gratis lessen voor het rijbewijs. En om naar buiten te

treden houdt de school vandaag, vrijdag 19 oktober 'open huis.' De door de leerlingen georganiseerde tentoonstelling trekt ruim 4.000 bezoekers. Ivana Dobešová, directrice van de landbouwschool en van origine docente Engels in Benešov, even ten zuiden van Praag, denkt leerlingen te trekken door een Engelstalige mbo-opleidingen aan te bieden. En Jan Macura, directeur van de school in Mělník, ook in de buurt van Praag, zoekt het in kwaliteit.

Drempelloos

Niet alleen de strijd om de leerlingen is een van de overeenkomsten met het groene onderwijs in Nederland, maar ook de zorg over het dalend niveau van de mbo-leerlingen, de zoektocht naar nieuwe werkvormen die meer past bij de jeugd van deze tijd, of de manier waarop ze aan vage omschrijvingen van eindtermen en algemene competenties vorm moeten geven in het onderwijs. Toch zijn er ook veel verschillen.

chië

Het onderwijs moet steeds attractiever om leerlingen te trekken. De tuinbouwschool in Brno biedt daarom gratis autorijlessen aan

Ruim veertig jaar communistische bestuur heeft een enorme invloed gehad op de economie, op land- en tuinbouw en dus ook op het agrarisch onderwijs. De scholen zijn meestal gehuisvest in oude landhuisachtige gebouwen. Er zijn nog echte landbouwscholen en tuinbouwscholen. De opleidingen zijn vrij breed opgezet. Een opleiding tuinbouw richt zich op bloembinden, hovenierswerk, productietuinbouw (boomteelt, fruitteelt, groenteteelt) en soms wijn-

bouw. En bij landbouwopleidingen gaat het om akkerbouw, veeteelt, soms ook levensmiddelentechnologie of meer. Scholen beschikken vaak over een flinke tuin of een schoolbedrijf (80 ha in Mělník) voor het praktijkonderwijs. Het groene onderwijs in Tsjechië kent al een lange geschiedenis. Net als in Nederland, zijn de oudste scholen aan het einde van de 19^e eeuw gesticht, tijdens de grote landbouwcrisis. De tuinbouwschool in Mělník, (1885) is de oudste

tuinbouwschool in Tsjechië. De tuinbouwschool in Ostrava viert deze week haar 100-jarig jubileum. Na een uitnodiging van die school, besloot ik, gebruikmakend van de mogelijkheden voor docentmobiliteit (Leonardo), midden oktober een aantal scholen te bezoeken en zo een beeld te krijgen van het onderwijs daar. De mensen die ik er ontmoet, zijn verrast. Ze werken graag mee en willen ook weten hoe het in Nederland georganiseerd is. Dat er een

50 agrarische scholen

In Tsjechië (± 10,5 miljoen inwoners, EU-lid sinds 2004) waren er in 2005 804 scholen voor middelbaar beroepsonderwijs. Gemiddelde tellen die scholen 258 leerlingen. Ongeveer 50 scholen zijn agrarisch. In 2004 koos 44,4 procent van de leerlingen voor een mbo-opleiding, 39,2 procent voor een vakschool. De overige 19,4 procent volgt voortgezet onderwijs op het gymnasium.

Het hoger onderwijs (hbo en universiteit) telt 29.674 studenten, daarvan kiest 3,9 procent voor landbouw, bosbouw en veterinaire wetenschappen. Er zijn 3 agrarische universiteiten. 9 Van de agrarische mbo-scholen bieden ook hoger beroepsonderwijs. Het agrarisch onderwijs valt, net als alle andere vormen van onderwijs, onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Onderwijs, Jeugd en Sport (www.msmt.cz). Het ministerie stelt een globaal onderwijsprogramma vast in zogenaamde 'raamprogramma's' (met eindtermen en omschrijving van algemeen vormende competenties), zorgt voor financiering (via provincies), accrediteert opleidingen en stelt landelijke examens op, bepaalt bevoegdheidseisen voor docenten en stelt in overleg met verschillende organisaties (zoals vakbonden) arbeidsvoorwaarden vast. Bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de scholen voor middelbaar beroepsonderwijs valt sinds 2003 onder de regering van de provincie (*kraj*). Er zijn 14 provincies in Tsjechië. De provincie financiert de scholen, zijn verantwoordelijk voor de organisatie en de inhoud van het onderwijs.

De scholen ontvangen financiën voor ongeveer 1 fte (onderwijzend personeel) per 15 leerlingen. In het hbo ligt die ratio op 1 op 11,1. Een theorie docent in het mbo geeft 22 uur les per week. Leerlingen hebben zo'n 33 uur les per week. Het gemiddelde salaris van een docent is zo'n 20.000 kronen bruto (ongeveer 800 euro). Ze hebben recht op zes weken vakantie en 12 dagen voor bijscholing.

Schooldirecteuren krijgen een aanstelling van vijf jaar. Na vijf jaar moeten ze zich verantwoorden voor het gevoerde beleid en ze moeten plannen ontvouwen voor de volgende periode. Wanneer ze door het provinciebestuur niet voldoende worden beoordeeld, moeten ze plaats maken voor een nieuwe directeur. De provincie stelt die directeur aan, het personeel van de school mag meebeslissen over de aanstelling van een directeur.

Voor de schooltuinen of schoolbedrijven krijgen de schooldirecteuren niet of nauwelijks aanvullende bekostiging. De directieleden zeggen dat het lastig is. De beroepsscholen moeten een zelfde algemeen vormend programma aanbieden als algemene scholen voor voortgezet onderwijs, maar met meer kosten. Macura vertelt dat hij voor zijn schoolbedrijf, dat in een aparte stichting is ondergebracht, 10 procent gefinancierd krijgt. De overige kosten moet hij financieren uit de bedrijfsopbrengsten, wat hem goed lukt.

Tsjechisch middelbaar en hoger agrarisch onderwijs

Het middelbaar onderwijs kent twee typen scholen:

De middelbare beroepsscholen (*Střední odborné škola, SOŠ*) zijn vergelijkbaar met niveau 4. Leerlingen nemen aan het eind van de vierjarige opleiding deel aan het landelijke examen (*maturní zkouška*) dat toegang geeft tot hoger onderwijs. Er zijn ongeveer 30 middelbare landbouwscholen (*Střední zemědělská škola, SZeŠ*) en 15 tuinbouwscholen (*Střední zahradnická škola SZaŠ*) Die scholen zijn afzonderlijke scholen. Verder zijn er een vijftal mbo-opleidingen die zich richten op bosbouw, twee op visteelt en een op fokkerij van exotische dieren.

Vakscholen (*Střední odborné učiliště*). Net als bij de andere mbo-opleiding volgen de leerlingen vijf dagen per week les. Het is geen duaal stelsel. Deze twee- of driejarige vakscholen zijn meer praktijkgericht, soms verbonden aan de mbo-opleidingen en bieden niet de mogelijkheid om aan het landelijke examen deel te nemen. Wel kunnen de leerlingen daarna nog doorstromen naar een tweejarige vervolgopleiding (SOŠ) die mogelijkheid wel biedt.

Hoger beroepsonderwijs omvat hogere beroepsscholen en universiteiten:

Hogere beroepsscholen (*Vyšší odborná škola, VOŠ*) zijn verbonden aan instellingen die ook middelbaar beroepsonderwijs aanbieden. Voor het agrarisch onderwijs zijn er negen. Afgestudeerden mogen de titel DiS voeren (*Diplomovaný specialista*, gediplomeerd specialist). Na een één of twee jaar durende vervolgopleiding kunnen ze nog een BSc-graad halen.

Universiteiten. Er zijn drie agrarische universiteiten, in Praag, Brno en České Budějovice. Deze instellingen bieden de mogelijkheid om een BSc of MSc-graad te halen.

bestaan niet, want tot hun 15e jaar volgt elk Tsjechisch kind verplicht een school voor basisonderwijs. Pas op hun 15e kiezen ze voor vervolgonderwijs. Scholen voor middelbaar beroepsonderwijs bereiden leerlingen, net als gymnasia, voor op het landelijke toelatingsexamen voor hbo en universitair onderwijs. Dat betekent dat mbo-scholen ook veel tijd vrij moeten maken voor algemeen vormende vakken zoals talen, exacte vakken, aardrijkskunde en geschiedenis. Van de ruim vijftig agrarische mbo-scholen zijn er negen die ook hoger beroepsonderwijs aanbieden, waaronder de landbouwschool Benešov en de tuinbouwschool in Mělník. Daarmee lijkt de verticale doorstroom, tussen mbo en hbo bijna drempelloos te verlopen.

Ambitie

“Omdat elke leerling in het beroepsonderwijs de kans krijgt verder te studeren, hebben we het beste onderwijssysteem van de wereld”, vindt directrice Ivana Dobešová, Benešov. Ze hecht eraan dat elke leerling van die kans gebruik maakt. Daarom heeft ze op haar school een intensief begeleidingsprogramma gericht op die doorstroom. Ze constateert dat jonge mensen niet meer naar haar school komen voor een vak in de land- of tuinbouw, maar omdat ze verder willen studeren. Dat is ook de reden waarom ze, net als de school in Ostrava, gestart is met het natuurlijk lyceum (*přirodovědné lyceum*). Het is geen beroepsopleiding maar voortgezet onderwijs met een oriëntatie op groen en natuur. Het legt haar geen windeieren, want haar school is een van de weinige scholen die een leerlingenstop heeft ingesteld. Er is meer belangstelling dan ze aan kan.

Als leerlingen verder willen studeren, hoeven ze niet te verhuizen. Net als de school in Mělník, biedt de school sinds begin jaren negentig naast middelbaar ook hoger beroepsonderwijs aan. Afgestudeerden van deze driejarige hbo-opleiding mogen de titel DiS (gediplomeerd specialist) achter hun naam plaatsen. DiS-ers kunnen alsnog een BSc titel behalen na een eenjarige vervolgstudie aan de universiteiten, in České Budějovice of Praag, waarmee beide

mbo-scholen mee samenwerken. Macura in Mělník vindt niet alleen de doorstroommogelijkheden belangrijk. Hij denkt dat het hbo hem ook helpt specifieke expertise binnen de schoolmuren te halen. Het zorgt ervoor dat de kwaliteit niveau op het mbo omhoog gekrikt wordt.

Het lijkt een mooi systeem. Maar Alena Skálová in Brno, de school die niet zo'n hogere beroepsopleiding aanbiedt, heeft toch wel wat bedenkingen. Ze vraagt zich af of die opleidingen op lange termijn hanteerbaar zijn omdat de DiS-titel geen internationale status heeft. Macura en Dobešová willen daarom op termijn een BSc-opleidingen aanbieden. In Mělník voeren ze in samenwerking met de universiteit van Praag al een deel van een BSc opleiding uit op gebied van tuin- en landschapsarchitectuur.

Competenties

Een competentiegerichte kwalificatiestructuur kennen de Tsjechische scholen niet, maar ze hebben toch te maken met vergelijkbare onderwijsveranderingen. Tot 2003 schreef het ministerie van onderwijs hen in detail voor hoe het lesprogramma er uit moest zien. Vanaf ongeveer die tijd vond daar ook deregulering plaats. Bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de scholen kwam toen te liggen bij de provincie. En het ministerie startte met het opstellen van zogenaamde 'raamprogramma's'. Het zijn beschrijvingen van eindtermen en algemene competenties. Vladimír Krieg, beleidsmedewerker bij het ministerie, denkt dat het scholen meer ruimte biedt. Ivana Dobešová is inderdaad blij met de 30 procent vrije ruimte die er is. “Die benut ik helemaal.” Zij consulteert jaarlijks 70 bedrijven in de regio over de inhoud van de opleiding. Wanneer het nodig is, past ze de opleidingen aan. Om meer aandacht te besteden aan ondernemerschap, is ze gestart met projectonderwijs. Tuinbouwleerlingen werken in een eigen stichting zelfstandig aan opdrachten uit werkveld, zoals het decoreren van een aula, of – als voorbereiding op Allerheiligen – het maken van grafwerk.

Maar de andere scholen zijn wat minder enthousiast over de onderwijsverande-

vakblad is voor het groene onderwijs vinden ze prachtig. De naam 'groen onderwijs' spreekt hen aan.

Het onderwijssysteem is anders opgebouwd (zie kader). Vmbo-groenscholen

Ruim vierduizend bezoekers trok de tentoonstelling die de tuinbouwleerlingen in Brno georganiseerd hadden; ook in Tsjechië houden scholen 'open dagen'

ringen. Het levert een enorme berg administratief werk op, vinden zowel Macura als Skálová. Macura heeft er bijvoorbeeld moeite mee dat hij gedwongen wordt het onderwijs te verbreden, meer op de regio te richten. "Dat is niet wat we willen, we willen ons blijven specialiseren en zo werken aan kwaliteit." Skálová heeft veel moeite met de enorme nadruk op algemene competenties die nu bijna twee derde van het onderwijsprogramma innemen.

Samenwerking

De Tsjechische scholen hebben niet zoveel vrijheid als de scholen in Nederland. Een nieuwe opleiding start je niet zomaar. Skálová vertelt dat ze drie jaar geleden zijn gestart met de voorbereiding van een opleiding bos- en natuurbeheer. Om van het ministerie van onderwijs goedkeuring te krijgen, moet een school aantonen dat er werkgelegenheid is, een uitgewerkt onderwijsprogramma indienen inclusief een lijst van in te zetten docenten en hun deskundigheden. Het is een enorme klus werk, verzekert ze. De goedkeuringsprocedure duurt twee jaar. Het ministerie schrijft dan voor met hoeveel leerlingen je mag starten. Brno mocht met maximaal 30 leerlingen starten, dat is een klas. Meer kan ook niet, want het schoolgebouw laat niet meer toe, vertelt Skálová. Vrijheid om nieuwbouwplannen te starten, heeft een schooldirectie niet. De provincie moet daarover beslissen en dat is erg lastig vindt Macura. Hij is blij dat hij veel nieuwbouw al in de jaren negentig gerealiseerd heeft. Sinds 2003 is de administratieve last enorm toegenomen, vindt hij.

De organisatie van het onderwijs is nogal anders. De sturing is sterk regionaal. Macura verontschuldigt zich omdat hij op woensdagmiddag 17 oktober naar een overleg moet in zijn provincie (Midden-Bohemen). Landelijke samenwerking is er niet zoals wij dat ken-

Praktijkinstructie op de schooltuin of het schoolbedrijf is een onderdeel van alle middelbare beroepsopleidingen. Hier zijn leerlingen in Mělník aan het werk

nen. De Tsjechische scholen voor agrarisch onderwijs worstelen met het in stand houden van hun schoolbedrijf of met andere financiële beperkingen. Toch ben ik, en de mensen in Tsjechië, verrast door de overeenkomsten. De

Tsjechen willen daarom graag samenwerken met scholen elders in Europa. Ivana Dobešova is daar heel helder in: "Kom naar ons. We kunnen zoveel van elkaar leren. We kunnen ideeën uitwisselen en elkaar inspireren." □